

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 1 -

ÖKOTEOLÓGIA A „WEB OF SCIENCE” ÁLTAL REFERÁLT TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK TÜKRÉBEN

[ECOTHEOLOGY IN THE SCIENTIFIC PUBLICATIONS REFERRED TO BY „WEB OF SCIENCE” DATABASE - A SHORT REVIEW]

MICS FERENC – HUFNAGEL LEVENTE*

*Wesley János Lelkészképző Főiskola, Multidiszciplináris Ökoteológiai Kutatóintézet***Levelező szerző [Corresponding author]**leventehufnagel@gmail.com;*

Abstract. In this study, we have set the goal of giving an idea of how much and what can be known from the results of the interdisciplinary field of ecotheology based on the Web of Science (WoS) database. Based on our data, it is clear how strong a selection criterion WoS is, as only 166 out of over ten thousand scientific works (found on the Internet and searchable with such a keyword) are included in it. As a basic science, ecotheology - including human ecology - is an interdisciplinary science that examines ecological phenomena with the help of theological methods, i.e. it is part of ecology. On the other hand, it is also an interdisciplinary science (belonging to theology) that interprets the transcendent reality (reflected in the content of faith) in the situation of ecological systems, so the cooperation of experts from the two fields is absolutely necessary.

Keywords: ecology, theology, care for Creation, scientometrics, environment, multidisciplinary, global problems, ecological crisis

Bevezetés és célkitűzés

A nemzetközi tudományos életben a tudományos kutatómunka közvetlen eredményei elsősorban publikációk (lektorált, regisztrált, indexelt és nemzetközi adatbázisokban referált folyóiratcikkek) formájában incorporálódnak. A tudományos céllal készült írásműveknek ennek megfelelően eltérő rangja van és ez a külsődleges „rang” habár nem feltétlenül áll közvetlen kapcsolatban a szöveg belső értékével, szakmai minőségével, mégis egyfajta (minőségbiztosítási) szűrőként jelentősen befolyásolja a mű későbbi sorsát, olvasottságát, társadalmi hatását, idézettségét vagy éppen mellőzöttségét. A legrangosabb, az évente megjelenő Journal Citation Reportba (JCR) bekerülő (impact factorral rendelkező), folyóiratok cikkeinek gyűjteménye a „Web of Science” adatbázisban érhető el. Ennél tágabb gyűjtőkörű, tehát alacsonyabb presztizsű a Scopus adatbázis (amely azonban még mindig számottevő szelekciós kritériumokat alkalmaz) és még alacsonyabb rangú, még szélesebb gyűjtőkörű (még kevesebb szelekciós kritériumot alkalmazó) a népszerű Google Tudós internetes adatbázis.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 2 -

Jelen tanulmányunkban azt a cél tűztük ki, hogy képet adjunk arról, hogy az ökoteológia interdiszciplináris tudományterületének eredményeiből mennyi és mi ismerhető meg jelenleg a Web of Science (WoS) adatbázis alapján, amelyen kívül sokak szerint a nemzetközi tudományos kutatások élvonalát illetően nincs is „élet”. A feltett kérdés első felére adható válasz legtömörebb összefoglalását az 1. táblázatunk foglalja össze. A táblázat alapján jól látható, hogy a WoS milyen erős szelekciós kritériumot jelent, hiszen tízezer feletti (interneten megtalálható, ilyen kulcsszóval kereshető) tudományos műből mindössze 166 olyan van, amiben egyáltalán (bárhol) szerepel az „ecothology” szó, ezek közül is egyébként jóval száz alatt van azon művek száma amelyek ténylegesen ökoteológiával foglalkoznak és nem csupán mellékesen említik a szakterület nevét.

1. táblázat. Az ökoteológiához kapcsolódó egyes kulcsszavak és kombinációik hatása nemzetközi tudományos adatbázisok és az internet találati értékeire 2023. január 21-én.

Kulcsszavak	WoS	Scopus	Google Scholar	Google kereső
Ecotheology	166	891	10200	146000
„Care for Creation”	19	113	4310	989000
„Environmental stewardship”	1187	7640	77600	6130000
Ecology AND theology	412	1606	246000	259000000
Ecology AND spirituality	208	1788	228000	327000000

Alaptudományként az ökoteológia – a humánökológiát is beleértve – ökológiai jelenségeket teológiai megközelítések segítségével vizsgáló interdiszciplináris tudomány, azaz az ökológia része. Másrészt viszont (a hit tartalmában tükröződő) transzcendens valóságot az ökológiai rendszerek szituációjában értelmező (a teológia körébe tartozó) interdiszciplináris tudomány, ezért a két terület szakértőinek együttműködésére van szükség.

Alkalmazott tudományként az ökoteológia teológiai megközelítések alkalmazása az emberi cselekvés következményeinek vizsgálatára a kortárs ökológia szemszögéből. Arra törekszik, hogy a teológiai etikai alapelvek (valamint a hit motiváló ereje, továbbá a vallásgyakorlat közösségei és intézményrendszere) az emberi cselekvésen keresztül hatva biztosítani tudják a bioszféra (és annak integráns részeként az emberi társadalom) harmonikus működését, önazonosságának fennmaradását és kiteljesedését (Ituma 2013 nyomán). A teremtésvédelem, mint az ökoteológia gyakorlati vetülete a globális ökológiai válság leküzdését, és az emberiség fenntartható társadalmának felépítését célozza.

Az ökoteológia jelene – két pólus a szellemi csúcson

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 3 -

A mai ökoteológia egyesíti a természeti törvényt, az erkölcsi törvényt, az ökopuristák elveit, a morálteológiát, a természet teológiáját, valamint a környezeti és a bioetikát. Konstruktív teológiaként a keresztény hit újragondolása az ökológiai eredmények fényében (lásd a teremtés vonatkozásában Moltmann, 1985, a sáfárság kapcsán Berry, 2006, a papság és őri szerep tekintetében pedig Conradie, 2011).

Santmire (Santmire, 2000 sensu Ituma 2013) az ökoteológiában két gondolkodási iskolát azonosított, mint a meddő teológiai viták kontinuumának két végpontját: a rekonstrukcionista és az apologétákat.

- A rekonstrukcionista, akik a McFague-gel azonosultak, úgy vélik, hogy a kozmosz Isten teste, ezért minden Isten szentsége, amit elrontottunk, azt az eredeti szakrális állapotnak megfelelően kell helyreállítanunk. Irányultságukra a természetvédelmi dominancia jellemző, és viszonyuk Lynn White 1967-es alapművéhez általában pozitív (lásd Laudato Si' 83, 88, 89, 132 kapcsolódó tételét).

- Az apologéták viszont a jó sáfárság, a jó gazdálkodás (good stewardship) koncepciójából indulnak ki. Irányultságuk inkább környezetvédelmi jellegű, és a felelősség White-i felvetését nagyrészt elkerülik (lásd Laudato Si' 53, 64, 65, 66, 124 kapcsolódó tételét).

Jürgen Moltmann (1984) úttörőnek tekinthető (eredetileg az University of Edinburgh meghívására tartott előadássorozatán bemutatott) munkásságában ez a két pólus még együtt van meg.

Egyfelől tételként mondja ki a Teremtő immanenciáját a világban: „An ecological doctrine of creation implies a new kind of thinking about God. The centre of this thinking is no longer the distinction between God and the world. The centre is the recognition of the presence of God in the world and the presence of the world in God.”

Másfelől tiszta formában hangsúlyozza az ember sáfári szerepét: „Human lordship on earth is the lordship exercised by a tenant on God's behalf. It means stewardship over the earth, for God. Only human beings know God's will, and only they can consciously praise and magnify him.”

Moltmann munkája korát megelőzve kimagaslik színvonalán az ökoteológiai irodalomból. Ökológiai nézőpontról tekintve különös érdeme, hogy a nemzetközi tudományos viták frontvonalán lévő két legfontosabb iskola, a James Lovelock és Lynn Margulis által jegyzett Gaia elmélet és az szintetikus evolúció elmélet eredményeit is figyelembe véve ad integráló erejű és hiteles teológiai reflexiót.

Moltmann szemléletét jelentősen befolyásolta a kiváló jezsuita természettudós, Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) életműve, amely a teisztikus evolúció sok oldalról támadott, de máig meg nem haladott képét először festette fel számunkra.

Teilhard de Chardin világképe Lovelock Gaia koncepciójával párosulva vezetett el Thomas Berry (1914–2009) „Sacred Universe” fogalmához is, melynek hatása aztán Anne Primavesi (2001) „Sacred Gaia” holisztikus teológiájáig követhető.

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 4 -

Az ökoteológia hiányosságai – az árnyoldal

Az eddig referált nemzetközi folyóiratokban megjelent ökoteológiai művek 99%-a egyszerűs vagy néhány szerzős munka, amelyet zömmel teológus szerzők, ökológus vagy környezettudományi társszerző nélkül írtak. A szerzők többsége olyan intézményt ad meg affiliációként amelynek nincs is ökológiai profilja. Ökoteológiai publikációk irodalomjegyzékében az ökológiai vagy környezettudományi forrásként megjelölt hivatkozások sok esetben nem elsőfajú tudományos publikációk, hanem másodfajú közlemények vagy egyenesen publicisztikák. Az ökoteológia és teremtésvédelem tágabb értelemben vett irodalmában a tudós polihisztor teológusok kiemelkedő munkáit messze meghaladó számban találkozunk nem tudományos jellegű, a teológia sajátos egyházas jellege folytán azonban sajnos mégsem teljesen ignorálható megnyilatkozásokkal.

Sideris (2003) szerint az „ökoteológusok” munkája időnként az ökológiai tudásanyaggal ellentétes természetképre vonatkozik. Saját ökológiai világképüket interpretálják ami gyakran anakronisztikus, idealizált, irreális kép.

Ugyanahhoz a felekezethez tartozó jelentős, nemzetközileg jegyzett teremtésvédelmi szervezetek tisztán biblikus érvelés alapján (de az ökológiai adatok érdemi elemzését mindkét esetben mellőzve) egymással szöges ellentétben álló megállapításokra jutnak, nyilvánvalóan felismerhető (tudományon kívüli) érdekek által motiváltan (pl. Operation Noah, 2012 és Cornwall Alliance, 2015).

Stückelberger (2016) tanulmányában rámutat arra, hogy az ökoteológiában gyakran egyoldalú hangsúlyt kap a protológia, ritkán találunk mélyreható megfontolásokat a krisztológia, a pneumatológia, a szoteriológia és az eszkatológia területén, pedig valójában minden teológiai tudományterületet be kell vonnunk az ökoteológiába.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 5 -

A WoS által referált publikációkban tükröződő álláspontok és ismeretek áttekintése

Az ökoteológia és teremtésvédelem kialakulásának története a WoS-ben megjelent publikációk tükrében

Az ökoteológia első pionírja Liberty Hyde Bailey (1858-1954), aki liberális gondolkodású és szabadkőműves háttérrel is rendelkező keresztény volt. Mint természettudós számos tudományos munkával alapozta meg az ökoteológiát, műveiben gyakran foglalkozott az ember és a természet kapcsolatával. A környezetvédelem az 1960-as évektől kapott egyre nagyobb figyelmet, de már korábbi előzményei is voltak (Radkau, 2014). Az 1930-as években a keresztény mezőgazdászok tevékenysége lendületet adott az ökoteológia formálódásának (Nash, 1989; Santmire és Cobb, 2006; Bakken és mtsai., 1995, Pihkala, 2014; Lowe, 2015; Hitzhusen és mtsai., 2013). A mezőgazdasági ökoteológiának nem tulajdonítanak olyan nagy jelentőséget, mert a környezetvédelmi mozgalmak a hatvanas és hetvenes években városi környezetben alakultak ki (Hamlin és McGreevy, 2006), pedig például a disztributizmus katolikus gondolkodók által kidolgozott gazdaságfilozófia, amelynek lényege, hogy a termelési eszközök tulajdonlását a lehető legszélesebb rétegek között kell elosztani, ahelyett, hogy az állam kizárólagos tulajdonát képeznék (államszocializmus) vagy tehetős vállalatok és magánszemélyek szűk köre birtokolná azokat (nagyitkés kapitalizmus) (Bergonzi és mtsai., 2004; Zwick, 2005). Mind Amerikában, mind Európában ez a filozófia inspirálta a gondolkodókat a második világháborúig. A háború után azonban már az egész gazdaságfilozófia és a vidéki életforma is egyre fokozódó krízissel nézett szembe (Lanz, 2008; Carlson, 2000). Liberty Hyde Bailey „The Holy Earth” című híres könyve a két háború közt alakította a közvélemény gondolkodását, ami a „porteknő” esemény után még kifejezettebbé vált (Worster, 1979; Worster, 1994; Hitzhusen és mtsai., 2013). Ez az esemény megerősítette, a környezetvédelem, ökológia fontosságát (Lowe, 2015; Duffin, 2007) és a Nemzeti Katolikus Vidéki Élet Konferencia megszervezésében csúcspontot ért el, ami a talaj minőségének megóvását hangsúlyozta (Bové, 2010). Ebben az időben a Közel-Keleten dolgozó Walter C. Lowdermilkhez kötődik az a gondolat, hogy ha Mózes tudta volna, hogy a jövőben az emberiség mekkora kárt okoz a természeti környezetnek és önmagának, akkor a teremtett világ védelme tizenegyedik parancsolat lenne, mert az emberiség felelősséggel tartozik érte a Teremtőnek (Lowdermilk, 1940). Ennek a mémnek igen nagy hatása volt az ökoteológia formálódására, különösen a természeti katasztrófával érintett területen idézték gyakran az istentiszteleteken, publikációkban (Lowdermilk, 1944, Pihkala, 2014). A 20. század első évtizedeinek kiemelkedő alakja Walter Rauschenbusch (1861-1918), akinek tevékenysége valódi vízváltó volt, a régi antropocentrikus és a modern ökológiai nézőpont között. A kereszténység központi témájává tette a társadalmi felelősségvállalást, az általa írt „Prayers of the Social Awakening” című imádságot évtizedekig használták keresztény közösségekben. Ő volt az egyik első, aki a társadalmi és

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 6 -

környezeti problémákat is belefoglalt az imákba és az írásaiba (Evans, 2004; Dorrien, 2010; Minter, 2006). Gyakran kritizálta fennálló társadalmi rendet, amelyben a politikusok nem foglalkoznak eleget a szegényekkel és a természettel (Rauschenbusch, 1916), és gyakran fejtegetett olyan környezeti problémákat, mint az erózió, erdőirtás, víz- és levegőszennyezés (Rauschenbusch, 1907). A természeti értékek megőrzése önmagában is fontos, ezeket semmi nem helyettesítheti és ezeken keresztül a Teremtő iránti tisztelet és áhítat is fenntartható (Rauschenbusch, 1916). Nagy-Britanniában számottevő hagyománya van annak már a 17-18. század óta, hogy a természetről és az abban lakozó Istenről egységben gondolkodnak, mint például John Ray (1627-1705), vagy az 1889-ből való Lux Mundi című tanulmány (Price, 1993; Peacocke, 1987; Allchin, 1975). Charles Raven (1885-1964), híres botanikus, ornitológus és teológus, megpróbálta integrálni a teológiát és az új evolúciós elméletet a könyveiben, bár annak bizonyos aspektusait kritizálta ő maga is. Annál inkább kritizálták őt magát merész gondolataiért (Dillistone, 1975; Bowler, 1998). Írásaiban bemutatta a Biblia nézeteit a természetre vonatkozóan, amihez a zsidó és görög interpretációkat is használt, és ennek fényében tárgyalta Jézus és a természet kapcsolatát (Raven, 1952). Vigo Auguste Demant (1893-1983) jelentős anglikán teológus, akinek munkássága jelentősen hozzájárult az ökoteológia fejlődéséhez. A League of the Kingdom of God keresztény szocialista csoport tagjaként és a Christendom nevű folyóirat szerkesztőjeként sokat tett a társadalmi igazságosságért. „Újra el kell érni a tiszteletet a Föld és a forrásai iránt. Nem szabad csak a források tárolójaként tekinteni, amit bármikor ki lehet zsákmányolni, hanem olyan isteni adományként, amitől a létünk függ. Ha így kezeljük a Földet, a mezőgazdaság is megújul” fejtette ki nézeteit az angliai Malvernben tartott konferencián 1941-ben. Ezen az eseményen számos gondolkodó ismertette a környezet védelmével kapcsolatos nézeteit. A résztvevők hangsúlyozták a mezőgazdasági munka és vidéki élet fontosságát. Annak érdekében, hogy a gazdaság helyes szerepet játsszon az emberiség életében, nem szabad hagyni, hogy kizsákmányolják a természeti környezetet, sokkal komolyabban kell foglalkozni a munkanélküliség problémájával és helyreállítani a mezőgazdaság iránti felelősséget, mert az emberiség léte függ a földek termelőképességétől (Pihkala, 2016). Vlagyimir Szergejevics Szolovjov (1853-1900) orosz ortodox teológus, filozófus tevékenysége szintén nagy hatással volt az ökoteológia kialakulására. Nézete szerint a technológia fejlődése és az urbanizáció magában hordozza a természet destrukcióját is, ami a középkori nézetekkel szemben nem egy halott, lélektelen dolog (Wozniuk, 2013). John Oman (1860-1939) és Herbert H. Farmer (1892-1981) megpróbálták az evolúciós megközelítést integrálni a teológiába és hangsúlyozták a módot, melyben a természet és a természetfeletti összefonódik. Szerintük a természeti környezet megóvása azért fontos igazán, mert ezen keresztül lehet megtapasztalni Istent, mint transzcendentális létezőt (Farmer, 1936; Oman, 1931). Mindegyik említett teológus érvelt amellest, hogy a természettel való kapcsolaton keresztül Istenhez közelebb lehet kerülni. A második világháború utáni időszak jelentős személyisége Joseph Sittler, aki már

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 7 -

az ötvenes évektől kezdve belefoglalta írásaiba az ökológiát, természetvédelmet. Az 1954-ben készült „A Theology for Earth” című munkája, melyben a természet szerepéről annak rombolásáról írt, valamint az ember és a természet többi része közti kapcsolat és egymástól való függőség fontosságát hangsúlyozza (Sittler, 1954). Arne Naess norvég filozófus a hetvenes években fogalmazta meg a mélyökológia és sekélyökológia közti különbséget. E két fogalom az ő nevéhez kötődik és részben Rachel Carson Néma Tavasz (1962) című könyve inspirálta. A két irányzat alapvetően különbözik, mert az első a biocentrizmuson alapszik, vagyis azon, hogy minden élőlény azonos értékű és joga van az élethez; a második viszont az antropocentrizmuson, vagyis a jogokat elsősorban az emberre korlátozza (van Meurs, 2019). Anthony Weston, amerikai filozófus a másodikat támogatta gyakorlati okokból. Magyarázata szerint nincs szükség arra, hogy az emberével azonos jogokat adjunk a többi élőlénynek ahhoz, hogy megfelelően kezeljük őket, vagy hogy egyáltalán létezzen környezetvédelmi etika annak érdekében, hogy megvédjük a bolygót (Fishel, 2008). James Lovelock Gaia elmélete (1972) szerint (melyet Lynn Margulis – a sorozatos endoszimbiózisok evolúciós jelentőségének felfedezője – jelentősen továbbépített) az egész Föld élő, önszerveződő entitás. A második világháború után gyorsan növekedett a gazdaság, új találmányok terjedése és az egyre többeknek elérhető felsőoktatás miatt növekedett az életszínvonal és a gazdaság teljesítőképessége. A hatvanas évektől egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az emberi tevékenység óriási károkat okoz a környezetben. A kétség, hogy a tudomány képes lesz megoldani a felmerülő problémákat, az egyház hangját is erősebbé tette. A National Council of Churches of the USA protestáns és ortodox egyházakat tömörítő szervezet már az ötvenes évek óta aktív ezen a téren. Rendszeresen adnak ki nyilatkozatokat a környezetszennyezéssel és klímaváltozással kapcsolatban (Kearns, 1996). A „The World Council of Churches’ (WCC)” által 1964-ben alapított FAITH-MAN-NATURE csoport azon dolgozik, hogy elősegítse a természetvédelem ügyét és az ember, természet és Isten kapcsolatának megerősítését (Selvi, 2017). A nyolcvanas évekre sokféle szervezet jött létre, melyek vallási, filozófiai alapon támogatták a környezetvédelmet. A környezetszennyezés, savas esők, ózonlyuk, üvegházhatás, erdőirtás és elsivatagosodás és az ezzel összefüggő társadalmi problémák egy inkább a tudományos vizsgálat tárgyai lettek. A filozófia új ágaként a környezetetika jelent meg, ami az emberiség, környezet és nem emberi élőlények közti morális kapcsolatokkal foglalkozik. Egyre többeket foglalkoztattak az állatok jogai. 1989-ben megjelent John Cobb és Herman Daly könyve a „For the Common Good”, mely teológiai és etikai felhívás a mélyülő kapitalista gazdaság okozta ökológiai válságra, és felhívta a figyelmet a fenntartható társadalom szükségességére. Krisztus Egyesült Egyháza publikált egy tanulmányt „Toxic Wastes and Race” címmel, melyben azt részletezik, hogy a veszélyes hulladék lerakók elhelyezkedése és a lakosság etnikai összetétele, valamint jövedelme között összefüggés van. A tanulmány életre hívta a környezeti igazságosság mozgalmat. 1990-ben Carl Sagan csillagász felhívta a figyelmet arra, hogy a tudósoknak és

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 8 -

a vallási vezetőknek együtt kell működni a Föld megmentése érdekében, mert a problémának tudományos és vallási dimenziói is vannak (Reich, 2013). II. János Pál pápa a béke világnapján a hívekhez intézett beszédében emlékeztette a híveket, hogy minden katolikus erkölcsi kötelessége megvédeni a teremtett világot és az ökológiai krízis morális kérdés. A kilencvenes években teológusok és vallásos szervezetek is részt vettek 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján, Kiotóban az ENSZ Klímaváltozási Konvencióján és a Fenntartható Fejlődés Világkonferencián Johannesburgban is. Ezeken az eseményeken a fejlődő országok szegény embereit, és az őslakosok érdekeit is képviselték, akiket a legjobban érint a gazdasági fejlődés negatív hatása (Wesley, 1992).

A keresztények ökológiai tevékenysége manapság három csoportba sorolható. Az első csoportba a leginkább Biblia központú keresztények tartoznak. Ők az uralom szót akképp értelmezik, ahogy a Bibliában Dávid király is uralkodik az országán, de a király is felelős Istennek az országáért. Az emberiségnek is így kell vigyázni az Istentől kapott Földre, mert felelős érte. A második csoport társadalmi-jogi problémaként fogja fel környezetszennyezést és az éghajlatváltozást. Mivel ezek az ember egészségére is negatív hatással vannak, szerintük az egészséghez való jogunk sérül. A spirituális csoportok a kozmosz csodájára fókuszálnak, aminek az ember csak egy apró része. Az első két csoportban a Biblia fontos forrása az inspirációnak, de a harmadikban már maga az univerzum helyettesíti a vallásos tradíciókat. Gyakran kritikusak a tudományos világgéppel szemben (Kearns, 2004). 21. században a legnagyobb kihívás az ökoteológia számára a populáció gyors növekedése, születésszabályozás és a kapitalista rendszerből adódó túlfogyasztás kezelése.

Környezetvédelem és vallások kapcsolata a WoS cikkei nyomán

A biológiai sokféleségről szóló egyezmény keretében a részes felek megígérték, hogy 2010-ig jelentősen mérsékelni fogják a biológiai sokféleség csökkenésének mértékét globális, regionális és nemzeti szinten is (Harrop és Pritchard, 2011). Ez a célt nem sikerült elérni, és a biológiai sokféleség csökkenésének üteme nem lassul (Cardinale, 2012). Ezzel egyidejűleg a millenniumi fejlesztési célok a rendkívüli szegénység és éhezés felszámolását is célul tűzték ki (Sachs és McArthur, 2005). A szegénység és a biológiai sokféleség csökkenése közötti ördögi kör szükségessé teszi a természetvédelem és a fejlesztés együttes kezelését (Barrett és mtsai., 2011). A ökológiai koncepciót és a környezetvédelem eszméjét lényegét tekintve már az ókorban is számos vallás ismerte. Ezeken alapszanak a legkorábbi elképzelések a természetben való élet egységéről, az isteni központtal és az élet forrásával való közösség értelmében (Dudeja, 2019). A környezettudatosság önmagában nem eredményezi azonban a környezet tiszteletben tartását. A széleskörű környezeti nevelés középpontjában az áll, hogy a tanulókat környezeti ismeretekkel vértseze fel abban a reményben, hogy az ismeretek befolyásolni

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 9 -

fogják a környezethez való hozzáállásunkat. Lényegében ez nem sokban különbözik a környezettudományok tanulásától, hiszen egyetlen oktatás sem lenne teljes, ha nem a természet megértésén alapulna, amely végső soron közös otthonunk (Omoogun és mtsai., 2016).

Minden ember, szervezet, közösség vagy egyesület szerepet játszhat a környezeti problémák leküzdésében. Az ökológiai válságot hitbeli megközelítéssel akkor lehet minimalizálni, ha a közösségtől elvárják, hogy az ökológiai megőrzés egyfajta isteni parancsolatként tudatosuljon. A jelenlegi környezeti válság meg fogja mutatni, hogy a vallási közösségek milyen hatékonyan tudnak mozgósítani az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a káros hatások mérséklése érdekében. A vallások a tudásra, a társadalmi kohézióra és a kölcsönös kapcsolatokra helyezett hangsúlyaikkal kulcsfontosságú szerepet játszhatnak az integrált emberi fejlődés hatékony biztosításának folyamatában (Farhan és Hadisaputra, 2022). A vallások nyújthatnak olyan közös platformot, amely átfogja a természetvédelem és a fejlődés „erkölcsi programjait”, elkerülve egy természetvédelmi erkölcs újbóli feltalálásának szükségességét. Ez két fontos kérdést vet fel: Először is, a vallások tanai támogathatják-e a hatékonyan természetvédelmet? Másodszor, ha igen, hasznosíthatjuk-e ezeket a természetvédelem-központú alapelveket, hogy ezáltal új, kevésbé bevett normákat és elveket erősíthessünk meg? Egyre többen felismerik az együttműködésben rejlő lehetőségeket, a természetvédelem és a társadalmi fejlődés vallási alapú támogatásának lehetőségét (Bhagwat és mtsai., 2011). A világ vallásainak az a képessége, hogy erkölcsi irányt mutassanak a közösségek számára az életforma változtatásához, igen jelentős. A Föld Charta egy etikus rendszer megteremtéséhez ad keretet a fenntarthatósági tervek és gyakorlatok kialakításának lehetőségén keresztül, amelyek együttesen egy átfogó jövőképet képesek nyújtani (Tucker, 2015). Ebben élenjáró Bhután, hiszen ez az ország volt az első a világon, amely a boldogságot, mint indikátort állami politika szintjére emelte. A bhutáni boldogságfogalom mélyebb, mint az iparosodott országokban általánosan elterjedt boldogságfogalom. A bruttó nemzeti boldogság filozófiájának több dimenziója van: holisztikus, elismeri az emberek szellemi, anyagi, fizikai vagy társadalmi szükségleteit; a kiegyensúlyozott fejlődést hangsúlyozza; a boldogságot kollektív jelenségnek tekinti; egyszerre ökológiailag fenntartható, a jelenlegi és a jövő generációk jólétére törekszik, és igazságos, a jólét igazságos és ésszerű elosztását valósítja meg az emberek között (Ura és mtsai., 2012).

Sok vallás foglalkozik a világegyetem teremtésének kérdésével, különböző formában és különböző mértékben, illetve részletességgel. Közülük a többség egyetért abban, hogy a teremtés Isten cselekedete, és úgy is kell kezelni (Kng, 2008). Úgy tűnik, az emberi psziché része, hogy a világot egy ismert és egy ismeretlen birodalomra osztja fel, mert a történelem során minden kultúra ezt tette. A vallás bizonyos értelemben hídként szolgál a két birodalom között. Az átmenet rítusai (különösen a halál) az időbeli kapuk, a szent helyek

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 10 -

(mint például a szent folyók) pedig a térbeli kapuk. A vallásos ökológia legkézzelfoghatóbb megnyilvánulása az a természet tisztelete, az ökospiritualitás különböző megnyilvánulási formái. A természeti világ dimenzióit szentként jelölik meg a különböző vallásokban, és mély tisztelettel viseltetnek irántuk (Isaac, 1967). Egyes vallásokban bizonyos környezeteket tisztelnek; talán a legnyilvánvalóbb a Gangesz folyó hindu szent jellege, amely hatalmas tömegeket vonz a folyóban való fürdésre, és mind szimbolikusan, mind spirituálisan fontos az indiai nemzet számára. A hegycsúcsokat és más magas helyeket (gyakran az istenek otthonaként) szent helyeknek tekintették az ókor óta. Jó példák erre az Olümposz-hegy amelyről a görögök úgy hitték, hogy Zeusz és más fontos istenek lakhelye, vagy a Fuji /Fujiyama hegy, amely szent a japán sintóizmusban. Az erdőket gyakran tekintették az erdei istenek lakhelyének, a törzsi vallásokban. Az ókori germánok, szlávok, kelták és görögök vallásai tisztelték a fákat és az erdőket. Néhányan azt állítják, hogy az örökzöld fák keresztény használata a karácsonyi ünnepek során a kereszténység előtti, erősen erdős területeken élők fa-imádatának maradványa Észak-Európában. A tiszafákat szent faként tisztelték a pogány Britanniában, és a keresztény templomkertek nagy része Angliában eredetileg a tiszafák közelében épült épp ezért (Jordan, 1973). Az égitesteket – a Napot, a Holdat és a csillagokat – széles körben imádták az egész kereszténység előtti világban, és lenyűgöző szertartási építményeik egyes helyeken fennmaradtak (Park, 1994). A spirituális vezetők minden szinten kulcsfontosságúak a környezet és Isten teremtésének védelmére irányuló etikai, erkölcsi és spirituális elkötelezettséget célzó globális szolidaritás sikeréhez. Ezek a vezetők megfigyelőkké válhatnak, nyilvános kötelezettségvállalásokat tehetnek, megoszthatják kötelezettségvállalásaik történetét, valamint a kötelezettségvállalások betartásának kihívásait és örömeit, és másokat is meghívhatnak, hogy csatlakozzanak hozzájuk. Ezen túlmenően fenntartható magatartásformákat is megjeleníthetnek, példaképként szolgálva követőik és a nyilvánosság számára (Mayhew és Bryant, 2012).

A tudományról és a vallásról gyakran úgy gondolják, hogy számos kérdésben ellentétes álláspontot képviselnek. A környezetvédelem kérdésében azonban széleskörű egyetértés van. A buddhizmustól a kereszténységen át a hinduizmusig és az iszlámig a különböző vallások legfontosabb személyiségei elismerik a környezeti gondoskodás szükségességét, és szent szövegeik alapján arra ösztönzik híveiket, hogy gondoskodjanak a Földről és annak biológiai sokféleségéről (Mayhew és Bryant, 2012). Ezt a vallási innovációs folyamatot a vallások „zöldüléseként” szokták megnevezni. Ez a „zöldülés” a környezetre összpontosító öko-teológiákban és ökospiritualitásban, a helyi vallási közösségek környezetvédelmi tevékenységeiben, valamint a vallási vezetők nyilatkozataiban válik láthatóvá, amelyek felhívják a figyelmet az ökológiai problémákra és társadalmi támogatást biztosítanak a környezetbarát politikák számára. Ennek egyik kiemelkedő példája Ferenc pápa Laudato Si' című enciklikája, de számos más vezető és vallási közösség is fontos nyilatkozatokat tett, mint például az iszlám nyilatkozat a globális

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 11 -

éghajlatváltozásról (International Islamic Climate Change Symposium), vagy Bartolomaiosz konstantinápolyi pátriárka „zöld” kiadványai (Theokritoff, 2017). Ez a vallási ökológia azon a meggyőződésen alapul, hogy az ember a teremtett természeti világ része, nem pedig az azt létrehozó istenségtől vagy istenségektől függetlenül létező entitás. Sok vallás, különösen a természeti népek vallásai, a természet egészét vagy egy részét imádták. Mások pedig abban a hitben éltek, hogy Isten és a természet azonos (panteizmus különböző formái). Megint mások azon a hiten vannak, hogy a természet az istenek lakhelye, hogy a természet egy ablak az istenek felé, amely lehetővé teszi a hívők számára, hogy lássák őket munkájuk közben, és rendszeres (és gyakran bensőséges) kapcsolatba kerüljenek velük (Deane-Drummond, 2008).

Egyre több szakirodalom utal arra, hogy a természetvédelemet és a társadalmi fejlődést gyakran etikai szempontok és erkölcsi – gyakran hitbeli – értékek vezérlik (Steg, 2016).

Korábbi kutatások megállapították, hogy a vallás az életmód számos, a környezetre ható aspektusát befolyásolja; ezek közé tartoznak a gyermekvállalási döntések és a fogamzásgátlók használata (és az ebből eredő hatások a népességnövekedésre); a kockázati magatartás és az egészségügyi szolgáltatások igénybevétele (amelyek befolyásolják a várható élettartamot); az, hogy az emberek az éghajlati változásokat az ember által okozottnak vagy az ember által nem befolyásolható erőknek tulajdonítják-e; a fogyasztási szokások, és ezáltal a természeti erőforrások felhasználása és az üvegházhatású gázok kibocsátása; valamint a környezetromlás csökkentését célzó intézkedésekre való hajlandóság (Rutjens és mtsai., 2018). Fontos figyelembe venni a vallási dimenziót, amikor arról beszélünk, hogy ki nyer és ki veszít a környezet pusztulása, az erőforráshiány és a globális felmelegedés közepette. A környezeti igazságosság kérdéseinek kezeléséhez azonosítanunk kell azokat a csoportokat, amelyek aránytalanul nagy környezeti kockázatokat okoznak, és azokat, akik aránytalanul nagy mértékben vannak kitéve a környezeti kockázatoknak (Chowdhury és mtsai., 2016). Lényeges dolog, hogy felmérjük a környezeti változásoknak kitettek vallási összetételét, és azt, hogy ennek megértése hogyan segíthet az éghajlatváltozás elleni küzdelemben hatékonyabb környezetvédelmi politikák kialakításában. Ez a szempont különösen fontos a világ legszegényebb országaiban, ahol a lakosság közel száz százaléka valamilyen vallás által erősen befolyásolt életmódot követ, és ahol a vallás nagyon fontos szerepet játszik az alapvető szolgáltatások és a társadalmi kohézió biztosításában. A vallási változások befolyásolhatják a társadalmi kohéziót, a fogyasztási trendeket és az éghajlatváltozás mérséklésére vagy az alkalmazkodásra irányuló kezdeményezésekért való fizetési hajlandóságot. A vallási hovatartozás globális szinten összefügg az üvegházhatású gázok kibocsátásával, az energiateljesítményekkel és a bruttó hazai termékkel. A több kibocsátással és nagyobb GDP-vel rendelkező országok általában kevésbé vallásosak, kisebb a népességnövekedésük és jobban felkészültek a környezeti kihívásokra. Ezzel szemben azok az országok, amelyekben nagyobb a vallási kötődésük aránya, általában fiatalabb

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 12 -

népességgel, nagyobb környezeti kockázatokkal, alacsonyabb GDP-vel és alacsonyabb felkészültségi szinttel rendelkeznek (Bednarik és Filipova, 2009). A vallásosabb nemzetek másképp viselkedhetnek a gazdasági és technológiai fejlődésük során. Ez azt jelenti, hogy a vallási meggyőződéseken, értékeken és nézeteken alapuló nemzetközi nézeteltérések a jövőben is erős szerepet játszhatnak (Noland, 2005). Az egy főre jutó energiafelhasználás legalacsonyabb szintje például a hindu dominanciájú országokban figyelhető meg. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodóképesség a legalacsonyabb a muszlim vagy hindu többségű országokban. Elképzelhető, hogy e vallási csoportok kockázatfelfogása és ezáltal felkészültsége jelentősen eltér a többi csoporttól (Sachdeva, 2018). Másrészt, ahol a vallásilag nem elkötelezettek vannak többségben, ott a legmagasabb az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodóképesség. A világkockázati index is a vallástalanok esetében a legalacsonyabb. Földrajzi, éghajlati és népességdinamikai okokból a muszlimok és a hinduk által dominált országokban a legmagasabb a jövőbeli vízhiány kockázata. A keresztény és buddhista országoké a legalacsonyabb (Lee és mtsai., 2015). Az éghajlatváltozás hatásainak erősödésével a világ egyre vallásosabbá válik; a világ népességének vallási hovatartozással rendelkező része várhatóan a 2010-es 84%-ról 2050-re 87%-ra emelkedik. A világ polarizáltabbá válik a tekintetben is, hogy a különböző nemzetek hogyan hatnak a környezetre: Európa és Kína szennyezőanyag és üvegházhatású gáz kibocsátási aránya magas és növekszik, mindkét régióban magas a vallási hovatartozással nem rendelkező emberek aránya (Wang, 2019).

Bár egyes vallási tanokat megkérdőjeleztek az élővilág kizsákmányoló megközelítése miatt, a vallások általában véve történelmileg mindig is etikai és erkölcsi magatartási kódexeket támogattak, beleértve a természetvédelem támogatását is (Johnston, 2014). A vallásokra egyre inkább jellemző, hogy a környezetvédelmi kérdéseket etikai iránytűjük részének tekintik, és vezető személyiségek (valamennyi főáramú vallás vezetői) kinyilvánították, hogy támogatják a természetvédelmi programokat (Jamil, 2019). A különböző felekezetekhez tartozó emberek eltérő fontosságúnak tekintik a környezetvédelmet, ami befolyásolja mindennapi attitűdjeiket is (Arbuckle és Konisky, 2015).

A vallás és a demográfia között talán a legkönnyebben kimutatható kapcsolatok azok, amelyek a családtervezéshez való hozzáállást tükrözik. Számos tényező magyarázza ezt a konvergenciát, többek között a társas nyomás és a társadalmi normák, a különböző nemi szerepek, a férfi-női kommunikációs minták, valamint a fogamzásgátló eszközök használatához való hozzáállás. Néhány világvallás számára a mesterséges családtervezés bármilyen formája elfogadhatatlan, míg más vallásoknak liberálisabb tanításai és gyakorlatai vannak (Götmark és Andersson, 2020). Az iszlám nemzeteket, mind egyénileg, mind csoportosan jellemzik az átlagosnál magasabb termékenység, az átlagosnál magasabb halandóság és a gyors ütemű népességnövekedés. Az iszlám nemzetek átlagos születési rátája negyedével magasabb, mint a többi fejlődő országok

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 13 -

átlag, közel háromszor magasabb, mint a volt szocialista országoké, és több mint háromszorosa a fejlett országokénak. Egy átlagos nő egy muszlim nemzetben hatszor szül, szemben a többi fejlődő országban ahol kevesebb mint ötször, a volt szocialista országokban pedig alig több mint kétszer (Park, 1994). Később a gyerekek nevelése során ismét csak igen fontos a vallási elköteleződés. A vallási normák ösztönzik a szülők gyermekebe való befektetését, és olyan jelentérendszer biztosítanak, amely a családi kapcsolatokat különleges jelentőséggel ruházza fel (pl. a család megszentelése). Ezért valószínű, hogy a vallási tényezők befolyásolják a gyermek fejlődését is. A családi vallási környezet például erősen befolyásolja a gyermekek önkontrollját, szociális kompetenciáját és a tanuláshoz való hozzáállását (Abar és mtsai., 2008).

A fejlett világ hagyományos vallásos életmódja viszont, amelyben az egyház jelentős szerepet játszott, egyre inkább átadja helyét a világiasabb életmódnak, amelyet a politika és a gazdaság ural. Ezek a tényezők határozzák meg az erőforrások elosztását, beleértve az egészségügyi erőforrásokat is, és így közvetve befolyásolják az olyan egészségügyi problémák mintázatát és fennmaradását, mint például a fertőző betegségek (Chatters, 2000). Ez azt is jelentheti sok esetben, hogy a hagyományos vallási értékeket elhagyják a spiritualitás egyénre szabott formái érdekében. A modern kapitalista társadalmak a fogyasztás uralta folyamatok helyszíneivé válhatnak, amelyekben belül a spiritualitás, a misztérium és a paranormális dolgok keresése árucikké válik, piacra kerülnek, és gazdasági értékkel ruházzák fel őket. A jólét és a biztonság a posztindusztriális társadalmakban olyan helyzetet teremtenek, amelyben a materialista értékek, amelyek az élet alapvető szükségleteinek biztosítására összpontosítanak, „posztmaterialista” értékké alakulnak át, amelyek az önkifejezést, és a tapasztalatszerzést hangsúlyozzák. Az információban gazdag, önorientált társadalmakban, ahol az alapvető szükségletek kielégítéséről gondoskodnak, az embereknek van idejük, lehetőségük és pénzük, hogy új élményeket és életstílusokat keressenek és vásároljanak, hogy új identitásokat teremtsenek, felfedezzék a nem szekuláris képzeletvilágot, és újjávarázsolják az életüket (Campbell, 2005). A szekularizáció, a vallás hanyatlása gyakran a modernizáció elkerülhetetlen következményének tekinthető. Európából számos példát találunk, ahol a templomba járás már jóval több mint egy évszázada csökkenő tendenciát mutat. Bizonyos időkben és helyeken a modernizáció rombolja a vallást, máshol viszont maga is modernizáló erő. Egyrészt úgy tűnik, hogy a globalizáció állandósítja a nyugati hatalmat és kiváltságokat, mivel a nyugati társadalmak gazdaságilag erősek maradnak, és kiszervezik a nem nyugati országokba a termelést. Másfelől a globalizáció olyan módon köti össze a világot, mint még soha, és kihívást jelent a nyugati értékek és az énközpontúság számára, mivel megmutatja, hogy vannak más utak is, mint modernnek lenni (Woodhead és mtsai., 2016). A fejlődő országokban viszont sokhelyütt most is nagy szerepet játszik a vallás és a tradíciók. A vallási meggyőződések erőteljes meghatározói lehetnek a személyes döntéseknek, beleértve a család méretét és a mobilitást. A

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 14 -

valóságban, a kapcsolat azonban kétirányú, mivel a demográfiai tényezők is befolyásolják a vallási csoportok terjedését, stabilitását és fennmaradását. Gyakran nehéz elkülöníteni a vallásnak a demográfiára gyakorolt hatását a társadalmi-kulturális tényezők széles mátrixától, amelybe beágyazódik (Sigalow és mtsai., 2012).

Mivel a vallás befolyásolhatja, hogy mely politikák a leghatékonyabbak és legmeggyőzőbbek, fontos megérteni a világ vallási összetételének alakulását a környezeti változások mellett. Az éghajlatváltozás etikai dimenziói illetve az, hogy a különböző vallási hagyományok milyen módon járulnak hozzá az éghajlatváltozáshoz; milyen hatással vannak rá - valószínűleg egyre nagyobb figyelmet kapnak majd. A jövőbeli globális környezeti kihívások kezelése szempontjából fontos lesz a környezeti problémák és kockázatok hatékony kommunikációjának meghatározása a hitbéli hagyományokon belül (Posas, 2007). A fejlődő országokban fontosabbnak tartják a vallást az életükben az emberek ma is. A gazdasági szegénység azonban általában, különösen a magas biodiverzitású országokban magas, ami szükségessé teszi a természetvédelemmel és a szegénységgel való együttes foglalkozást. A magas biodiverzitású országok tehát olyan helyszínek, ahol a természetvédelem erkölcsi programjai és a fejlesztés egybeesik. Azonban ahol az emberek követnek egy vallást, valószínűleg fogékonyak is az adott vallás természetvédelmi törekvéseire, a természetvédelem és a társadalmi-gazdasági fejlesztés etikájára. A kortárs intézményi elvek, mint például a „fenntartható használat”, ritkán bírnak olyan erővel, mint a régóta bevett vallási etika, a gondoskodás vagy az igazságosság. A buddhizmus például az egyensúly fenntartására, a kereszténység a felebaráti szeretetre, a hinduizmus az emberek és a nem emberek egyenlő méltóságára, az iszlám a vagyonkezelésre és a takarékosagra, a judaizmus pedig a gondoskodásra fókuszál (Saldanha, 2022). A világi etika a természet iránti felelősségünkre, a jövő nemzedékek iránti felelősségre, az emberi és nem emberi jogok megítélésére, valamint a nemzedékek közötti és a nemzedékeken belüli egyenlőségbe vetett hitre összpontosít. Megjegyzendő, hogy a természet és a nem-emberek iránti felelősség lehet közvetlen teleológiai biocentrizmus (amely inkább a következményeken, mint a tetteken alapul, ha úgy gondoljuk, hogy a nem-embereknek vannak vágyaik és reményeik); vagy deontológiai biocentrizmus, amely inkább a tetteken, mint a következményeken alapul, ha a természetnek belső értéke van (Curry, 2011). Sajnos az éghajlatváltozás okozta növekvő károk azt sugallják, hogy a globális fenntarthatóság sürgős probléma. Még ha a technológia gyorsan fejleszhető is, a fogyasztási preferenciák megváltoztathatók, és a népesség csökkenése megkezdődik, sem engedhetjük meg magunknak, hogy várjunk ezekre a folyamatokra. A vallások közötti párbeszéd támogatása a különböző előírások előnyeinek kombinálása érdekében valószínűleg ígéretesebbnek tűnik, mint a kizárólag világi etikán alapuló nemzetközi megállapodások előmozdítása, de előbbieket utóbbiak számára is segítséget jelenthetnek a társadalmi támogatottság megteremtésében.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 15 -

A kereszténység válasza a globális problémákra a WoS cikkei alapján

A globális éghajlatváltozás és a környezetszennyezés következményei mindenkit érintenek, ezért annak megoldásában is mindenkinek részt kell venni. Naivitás azt hinni, hogy kizárólag a tudósok egyedül is meg tudják oldani a problémát. És nem csak a melegedésről van szó, hanem a változás sebességéről is ami már komoly veszélyt jelent az emberiségre (Mann, 2009). Évtizedenként 0,1-0,4 °C emelkedés várható a 21. században (Stocker és mtsai., 2013). A régóta fennálló fosszilis fűtőanyagoktól való függőség miatt igen nagy mennyiségű szén-dioxid kerül az atmoszférába, ami az éghajlatváltozás fő okozója és már körülbelül 2,5 °C-al növelte az átlaghőmérsékletet; a magasabb hőmérséklet pedig több természeti katasztrófával jár együtt, mind a gyakoriságuk, mind az intenzitásuk növekszik. A tengerszint emelkedése a szigeteket és a part menti településeket fenyegeti (Drummond, 2008). Nagy mennyiségű adat gyűlt össze az okokról, és ma már bizonyossággal állítható, hogy az éghajlatváltozás okozója az emberi tevékenység (Stocker és mtsai., 2013). A keresztény teológiának is megvan a saját reakciója erre a problémára. Egyre többen foglalkoznak a környezet sorsával, és annak gondolata is felmerül, hogy nem csak az emberiség, hanem az egész teremtett világ, benne a nem emberi élőlények megváltása is megtörténhet-e (Latour, 2009). A Szentírás antropocentrikus értelmezése helyett modern, az egész teremtett világot magába foglaló olvasat kerül előtérbe. Az éghajlatváltozás, környezetszennyezés és az emberiség létszámának gyors növekedése nemcsak a tudományos világ számára jelent kihívást, hanem a kortárs teológusoknak is komoly próbatétel. Az jelenkori emberiség életstílusával is foglalkozni kell, annak érdekében, hogy a lehető legkevesebbet ártsanak a természeti környezetnek (Deane-Drummond, 2008). Ökoteológia egy válasz arra a társadalomban egyre növekvő aggodalomra, amely bolygónk jövőjét illeti. A keresztény teológusok a szentírás, krisztusi tanok és etikai alapelvek vizsgálatával, újra értelmezésével segítenek az ebből fakadó társadalmi és szociális problémákra megoldást találni. A tudomány, azon belül az ökológia fejlődése a teológiára is hatással van. Az 1970-es években jelentek meg először tanulmányok ebben a témában (Pihkala, 2017), részben a Római Klub jelentésére válaszul (Robinson, 1972), részben pedig arra adott válaszul, hogy a jelenleg tapasztalható krízis a keresztény vallás antropocentrikus orientációjának következménye (White, 1967). A probléma kezeléséhez a motivációt a keresztény szövegek, hagyományok, erkölcsi törvények és vezető teológusok adják. Az ökoteológia egy ideig megtartotta azt az álláspontot, hogy az ember és a természet közti kapcsolatra fókuszál, későbbi értelmezés szerint inkább az ember helye és szerepe a környezetben került a középpontba (Deane-Drummond, 2017), vagy akár kifejezetten az emberiség szerepe a kozmikus fejlődésben (Berry, 2010). Az 1990-es évek óta a diskurzus számos témát, problémát magába foglal, különböző földrajzi kontextusban sokféle nyelven kifejezve, felmerül az összes vallási hagyományban és teológiai iskolában, lefedi az összes ágát a keresztény teológiának, bár

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 16 -

metodológiai problémák is felmerülnek (Conradie, 2006). Az érvek gyakran különböző kontextusban fogalmazódnak meg, elszigetelve attól, ahogy máshol megfogalmazódnak, továbbá földrajzi különbségek valamint nemtől és szexuális orientációtól függő magyarázatok is léteznek. Ezen kívül „észak és dél” közti különbségek is jelentősek (észak=tudomány; dél=természeti népek bölcsessége) (Eaton és Lorentzon, 2003). A különböző világnézetek nagyon fontos szerepet játszanak magának az ökoteológiának fejlődésében (Conradie, 2018), de nem figyelhető meg jelenleg határozottan felmutatott irány és cél, amit a jövőben el kellene érni (Carson, 2015). Az ökoteológia kettős kritikát jelent: ökológiai kritika a vallás felé, és keresztény kritika az ökológiai krízis ellen. Ez hasonló a feminista teológiához, ami a kereszténység feminista kritikája és a patriarchátus keresztény kritikája. Valamint a fekete teológiához, ami kereszténység fekete kritikája és a fehér felsőbbrendűség keresztény kritikája. Ezeket a duális kritikákat együtt kell kezelni. A keresztény ökoteológia lényege a kettős kritika. A kereszténység kritikája nélkül, hitvédelmi feladat lenne csak, ami figyelmen kívül hagyja a kereszténység radikális ökológiai reformációjának szükségességét és az emberiség felelősségét ismételné csupán. Az ökológiai krízis keresztény kritikája nélkül viszont az ökoteológia elveszíti a képességét, hogy határozottan közreműködjön a vitákban. Enélkül az ökoteológia egy olyan új ágazat marad, ami könnyen az ön-szekularizáció csapdájába eshet (Conradie, 2020). A duális kritika önmagában nem elegendő, annak felismerésére van szükség, hogy konstruktív feladatok is kellenek. Az építő feladat is duális jellegű. Szükség van a kereszténység hitelességére és nyilvánosságra, interdiszciplináris diskurzusra a fenntarthatóságról (Johnston, 2010). Ez persze azzal a pásztori feladattal jár, hogy felismerje a jelenlegi problémákat, feltárja az okokat, felismerje a Szentlélek sugalmazását, ennek megfelelően bemutassa Isten munkáját és kifejezze annak vízióját, hogy milyen lehetne és kellene, hogy legyen a világ (O’Keefe, 2016).

Mózes első könyve a hagyományos antropocentrikus értelmezés szerint azt a képet sugallja, hogy Isten az emberiségnek adta a teremtett világot, ahol abszolút uralkodó lehet és megművelheti a földet (van Dyk, 2009). Számos szervezet és magánszemély elismeri a természet önmaga létezéséből fakadó értékét, de sokan ma is úgy gondolkodnak ahogy az őseik évszázadokkal ezelőtt. Az ember szerintük felsőbbrendű és a természet azért létezik, hogy az emberiséget kiszolgálja, ez pedig a kizsákmányoláshoz vezet. Az ökoteológia viszont egy építő jellegű áramlat, ami a hit és természet közti kölcsönös kapcsolatra fókuszál a jelenlegi környezeti problémák fényében, abból a premisszából kiindulva, hogy az ember vallásos/spirituális világképe jelentősen hozzájárul a természetkárosításhoz. Kihívást jelent, hogy egyes hívő emberek felfogása szerint a mennyországba jutás az élet célja, a körülöttünk lévő világ csak átmeneti, ezért azzal csak kevésbé kell foglalkozni (Unitingearthweb, 2008). Ferenc pápa szerint a Biblia szövegének félreértelmezése az, hogy az ember uralkodó lenne a Földön és a természeti környezeten. Inkább a Föld megtartása a feladata az embernek, és a helyes értelmezés az, hogy az ember feladata és

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 17 -

felelőssége a természetről való gondoskodás és annak védelme (Francis p.p., 2015). A Biblia szövegei jelentős forrásai az etikának, nem lehet áldás az olyan emberi tevékenységeken, melyek a természeti környezet károsításához vezetnek. Az ember dominanciája nem eredményezheti a teremtett világ kizsákmányolását (Horrell és mtsai., 2008). Isten az embernek adományozta azt a képességet, hogy tanulmányozza és megértse a környezetét, a teremtett világot és maga hasznára fel is használja a megszerzett tudást, akár át is szervezheti azt, saját és a többi élőlény boldogulása érdekében, ezt a tudást, tudománynak, technológiának hívjuk (Ituma, 2013). Nagyon nehéz azonban, felépíteni az ökoteológia rendszerét a Biblia szövegére támaszkodva, mert teljesen újra kell gondolni a bibliai szövegmagyarázatot. Különösen a természeti környezetet (vadont) nem olyan könnyű definiálni, mert úgy kell megfogalmazni, hogy az ember nem különül el a környezettől, annak része. Scotney (2014) meghatározása szerint a vadon olyan környezet, ami mentes az emberi tevékenységtől, mint domináns alakító tényezőtől. Ez a megfogalmazás érzékelteti, hogy nincs szakadék a természet és az ember között. A tudományos kozmológiában a természet közömbös és személytelen. Nem törődik az ember jólétével, és szándékosan soha nem rosszindulatú vele szemben, lehet kíméletlen, de nem tudatosan. A 19. század előtt a természetet negatív színben ábrázolták, olyan valamiként, ami veszélyes és le kell igázni. Csak a 20. század második felétől változott meg a közgondolkodás és már úgy tekintettek rá, hogy ápolni, megőrizni és tisztelni kell. A környezettudományos világnézet ekkor kezdett terjedni és dominánsá válni. A Biblia keveset beszél a környezetről, természetről, de amikor megemlíti akkor is közömbös vagy pedig barátságtalan a természettel és lakóival szemben (Hiers, 1984; Leal, 2004). Annak érdekében, hogy olyan szöveget találjanak, ami pozitív vonatkozásban említi a természetet, egyes teológusok szelektíven olvassák a szöveget, megfigyelhető a vágyvezérelt gondolkodás és történetmesélés is, hogy a nem emberi teremtmények fontosságát hangsúlyozzák. Egyes esetekben egyfajta újpogány világkép is megjelenik, jelentősen különbözve a keresztény szövegmagyarázattól. Néhányan metaforaként újra Föld Anyaként említik világunkat, mintha egy élőlény lenne, ez pedig az ősi animista hit feleledéséhez is vezethet, ahol a természet élő és élettelen elemeinek is lelke van, amit akár imával meg is lehet szólítani (Nicola és Creegan, 2004). A tudományosságban megjelenő Gaia-elmélet nyilván nem metafora, de nem is vallási jelenség, figyelembevételére viszont segítheti az ősi Földanya koncepció árnyaltabb értelmezését és teológiai helyének megtalálását. A kozmológiai értelmezés a szöveg újragondolása, vagyis Gadamer hermeneutikájának tágabb értelmű definiálása (Regan, 2012). Van Dick (2017) javasolja azt az értelmezést, hogy a természetre is vonatkoztassuk a parancsolatot: szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Így pozitív fogalommá transzformálható a vadon. Olyan hely lesz belőle, ahol a hívő ember közel kerülhet Istenhez, az elmélkedés és pihenés helyszíné.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 18 -

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Abar, B., Carter, K. L., Winsler, A. (2008): The effects of maternal parenting style and religious commitment on self-regulation, academic achievement, and risk behavior among African-American parochial college students. - *Journal of Adolescence* 32(2): 259-273.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.03.008>
- [2.] Allchin, A. M. (1975): The Theology of Nature in the Eastern Fathers and among Anglican Theologians. - In: Montefiore, H. *Man and Nature*. Collins, London.
- [3.] Arbuckle, M. B., Konisky, D. M. (2015): The Role of Religion in Environmental Attitudes. - *Social Science Quarterly* 96(5): 1244-1263.
<https://doi.org/10.1111/ssqu.12213>
- [4.] Ausloos, M., Petroni, F. (2010): On World Religion Adherence Distribution Evolution. - In: Takayasu, M., Watanabe, T., Takayasu, H. *Econophysics Approaches to Large-Scale Business Data and Financial Crisis*. Proceedings of Tokyo Tech-Hitotsubashi Interdisciplinary Conference + APFA7.
https://doi.org/10.1007/978-4-431-53853-0_15
- [5.] Bakken, P. W., Engel, J. G., Engel, J. R. (1995): *Ecology, Justice, and Christian Faith: A Critical Guide to the Literature*. - Greenwood Publishing Group, Westport.
- [6.] Barrett, C. B., Travis, A. J., Dasgupta, P. (2011): On biodiversity conservation and poverty traps. - *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108(34): 13907-13912.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1011521108>
- [7.] Bednarik, R., Filipova, L. (2009): The role of religion and political regime for human capital and economic development. - MPRA Paper 14556, University of Munich, Germany. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1374861>
- [8.] Berry, T. (2010): *Evening Thoughts: Reflecting on Earth as a Sacred Community*. - Sierra Club Books, San Francisco.
- [9.] Bhagwat, S. A., Ormsby, A. A., Rutte, C. (2011): The Role of Religion in Linking Conservation and Development: Challenges and Opportunities. - *Journal for the Study of Religion, Nature & Culture* 5(1): 39-60.
<https://doi.org/10.1558/jsrnc.v5i1.39>
- [10.] Bovée, D. S. (2010): *Church and the Land: The National Catholic Rural Life Conference and American Society, 1923-2007*. - Catholic University of America Press, Washington, DC.
- [11.] Bowler, P. J. (1998): Conflict avoidance? Anglican modernism and evolution in interwar Britain. - *Endeavour* 22(2): 65-67.
[https://doi.org/10.1016/S0160-9327\(98\)01101-6](https://doi.org/10.1016/S0160-9327(98)01101-6)

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 19 -

- [12.] Brown, D. A. (2001): The Ethical Dimensions of Global Environmental Issues. - In: Tucker, M. E., Grim, J. A. (eds) Religion and Ecology: Can the Climate Change? Journal of the American Academy of Arts and Sciences 130(4).
- [13.] Brundtland, G. H. (2013): Our common future. - In: Tolba, M. K., Biswas, A. K. (eds) Earth and Us: Population - Resources - Environment - Development. Elsevier.
- [14.] Campbell, C. (2005): The Craft Consumer: Culture, craft and consumption in a postmodern society. - Journal of Consumer Culture 5(1): 23-42.
<https://doi.org/10.1177/1469540505049843>
- [15.] Cardinale, B. (2012): Impacts of Biodiversity Loss. - Science 336(6081): 552-553.
<https://doi.org/10.1126/science.1222102>
- [16.] Carlson, A. (2000): The New Agrarian Mind: The Movement Toward Decentralist Thought in Twentieth-Century America. - Transaction Publishers, New Brunswick.
- [17.] Carson, D. A. (2015): Themelios 40.3. - Wipf and Stock Publishers, Eugene, OR.
- [18.] Chatters, L. M. (2000): Religion and Health: Public Health Research and Practice. - Annual Review of Public Health 21: 335-367.
<https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.21.1.335>
- [19.] Chowdhury, A., Maiti, S. K., Bhattacharyya, S. (2016): How to communicate climate change 'impact and solutions' to vulnerable population of Indian Sundarbans? From theory to practice. - SpringerPlus 5(1): 1-17.
<https://doi.org/10.1186/s40064-016-2816-y>
- [20.] Conradie, E. M. (2006): Christianity and Ecological Theology: Resources for Further Research. - AFRICAN SUN MeDIA, Stellenbosch, South Africa.
<https://doi.org/10.18820/9781920109240>
- [21.] Conradie, E. M. (2018): Ways of viewing an evolving world amidst ecological destruction. - Scriptura 117(1): 1-13. <https://doi.org/10.7833/117-1-1390>
- [22.] Conradie, E. M. (2020): The four tasks of christian ecotheology: revisiting the current debate. - Scriptura 119(1): 1-13. <https://doi.org/10.7833/119-1-1566>
- [23.] Curry, P. (2011): Ecological Ethics: An Introduction. - Polity.
- [24.] Deane-Drummond, C. (2008): Eco-theology. - Saint Mary's Press.
- [25.] Deane-Drummond, C. E. (2008): Eco-Theology. - Darton, Longman and Todd, Ltd., London.
- [26.] Deane-Drummond, C. E. (2017): A Primer in Ecotheology: Theology for a Fragile Earth. - Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, USA.
- [27.] Dillistone, F. W. (1975): Charles Raven: Naturalist, Historian, Theologian. - Hodder and Stoughton, London.
- [28.] Dorrien, G. J. (2010): Social Ethics in the Making: Interpreting an American Tradition. - John Wiley & Sons, Chichester.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 20 -

- [29.] Dudeja, J. P. (2019): Guidelines for Protection and Preservation of Environment According to Ancient Scriptures of Different Religions. - International Journal of Research and Analytical Reviews 6(1).
- [30.] Duffin, A. P. (2007): Plowed Under: Agriculture and Environment in the Palouse. - University of Washington Press, Seattle.
- [31.] Eaton, H., Lorentzen, L. A. (2003): Ecofeminism and Globalization: Exploring Culture, Context, and Religion. - Rowman & Littlefield, Maryland, USA.
- [32.] Evans, C. H. (2004): The Kingdom is Always but Coming: A Life of Walter Rauschenbusch. - Eerdmans, Grand Rapids.
- [33.] Farhan, L. P., Hadisaputra, P. (2022): The Responses of Religions Outside of Islam toward the Ecological Crisis: A Literature Review. - Millah: Jurnal Studi Agama 21(2): 411-432. <https://doi.org/10.20885/millah.vol21.iss2.art4>
- [34.] Farmer, H. H. (1936): The World and God: A Study of Prayer, Providence and Miracle in Christian Experience. - Collins, London & Glasgow.
- [35.] Fishel, J. L. (2008): An Evaluation of Environmental Pragmatism: Applications to Environmental Ethics. - Masters of Philosophy thesis, Washington State University, Pullman, WA.
- [36.] Francis, Pope. (2015): Encyclical Letter, Laudato Si': On Care For Our Common Home. - Libreria Editrice Vaticana, Vatican City.
https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html
- [37.] Götmark, F., Andersson, M. (2020): Human fertility in relation to education, economy, religion, contraception, and family planning programs. - BMC Public Health 20: 265. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-8331-7>
- [38.] Hamlin, C., McGreevy, J. T. (2006): The Greening of America, Catholic Style, 1930-1950. - Environmental History 11(3): 464-499.
<https://doi.org/10.1093/envhis/11.3.464>
- [39.] Harrop, S. R., Pritchard, D. J. (2011): A hard instrument goes soft: The implications of the Convention on Biological Diversity's current trajectory. - Global Environmental Change 21: 474-480.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.014>
- [40.] Hiers, R. H. (1984): Ecology, Biblical Theology and Methodology. - Zygon 19(1): 43-59. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.1984.tb00566.x>
- [41.] Hitzhusen, G. E., Gary, W., Richard, H. M. (2013): Theological and Religious Approaches to Soil Stewardship. - In: Lal, R., Stewart, B. A. Principles of Sustainable Soil Management in Agroecosystems. CRC Press, Routledge.
- [42.] Horrel, D. G., Hunt, C., Southgate, C. (2008): Appeals to the Bible in Ecotheology and Environmental Ethics: a Typology of Hermeneutical Stances. - Studies in Christian Ethics 21(2): 219-238. <https://doi.org/10.1177/0953946808094343>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 21 -

- [43.] Isaac, E. (1967): Mythical geography. - *Geographical Review* 57: 123-125.
- [44.] Ituma, E. A. (2013): Christocentric Ecotheology and Climate Change. - *Open Journal of Philosophy* 3(1A): 126-130. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2013.31A021>
- [45.] Jamil, N. (2019): People of faith and sustainable development goals : influencing towards a just, peaceful and sustainable world. - Thesis, Doctor of Philosophy (PhD), The University of Waikato, Hamilton, New Zealand.
- [46.] Johnston, L. (2010): The Religious Dimensions of Sustainability: Institutional Religions, Civil Society, and International Politics since the Turn of the Twentieth Century. - *Religion Compass* 4(3): 176-189. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2009.00202.x>
- [47.] Johnston, L. F. (2014): Religion and Sustainability: Social Movements and the Politics of the Environment. - Routledge, London.
- [48.] Jordan, T. G. (1973): The European culture area. - Harper & Row, New York.
- [49.] Kearns, L. (1996): Saving the Creation: Christian Environmentalism in the United States. - *Sociology of Religion* 57: 155-170. <https://doi.org/10.2307/3712004>
- [50.] Kearns, L. (2004): The Context of Eco-theology. - In: Gareth, J. *The Blackwell Companion to Modern Theology*. Blackwell Publishing Ltd.
- [51.] Kng, H. (2008): The Beginning of All Things: Science and Religion. - Wm. B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan.
- [52.] Lanz, T. (2008): Introduction. In *Flee to the Fields: The Faith and Works of the Catholic Land Movement Source*. - IHS Press, Norfolk.
- [53.] Latour, B. (2009): Will non-humans be saved? An argument in ecotheology. - *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15(3): 459-475. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2009.01568.x>
- [54.] Leal, R. B. (2004): Wilderness in the Bible: Toward a Theology of Wilderness. - Peter Lang, New York.
- [55.] Lee, T. M., Markowitz, E. M., Howe, P. D., Ko, C.-Y., Leiserowitz, A. A. (2015): Predictors of public climate change awareness and risk perception around the world. - *Nature Climate Change* 5: 1014-1020. <https://doi.org/10.1038/nclimate2728>
- [56.] Lin, D., Hanscom, L., Murthy, A., Galli, A., Evans, M., Neill, E., Mancini, M. S., Martindill, J., Medouar, F.-Z., Huang, S., Wackernagel, M. (2018): Ecological Footprint Accounting for Countries: Updates and Results of the National Footprint Accounts, 2012-2018. - *Resources* 7(3). <https://doi.org/10.3390/resources7030058>
- [57.] Lowdermilk, W. C. (1940): The Eleventh Commandment. - *American Forests* 46: 12-15.
- [58.] Lowdermilk, W. C. (1944): Palestine, Land of Promise. - Harper & Bros, New York, London. <https://doi.org/10.1097/00010694-194407000-00016>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 22 -

- [59.] Lowe, K. M. (2015): *Baptized with the Soil: Christian Agrarians and the Crusade for Rural America*. - Oxford University Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190249458.001.0001>
- [60.] Mann, M. E. (2009): Do Global Warming and Climate Change Represent a Serious Threat to our Welfare and Environment? - *Social Philosophy & Policy* 26(2): 193-230. <https://doi.org/10.1017/S0265052509090220>
- [61.] Mason, M. (2010): Information Disclosure and Environmental Rights: The Aarhus Convention. - *Global Environmental Politics* 10(3): 10-31.
https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00012
- [62.] Mayhew, M. J., Bryant, A. N. (2012): Achievement or Arrest? The Influence of the Collegiate Religious and Spiritual Climate on Students' Worldview Commitment. - *Research in Higher Education* 54: 63-84.
<https://doi.org/10.1007/s11162-012-9262-7>
- [63.] Minter, B. A. (2006): *Landscape of Reform: Civic Pragmatism and Environmental Thought in America*. - MIT Press, Cambridge.
<https://doi.org/10.7551/mitpress/4097.001.0001>
- [64.] Nash, R. F. (1989): *The Rights of Nature: A History of Environmental Ethics*. - University of Wisconsin Press, Madison.
- [65.] Nicola, C., Creegan, H. (2004): Theological Foundations of the Ecological Crisis. - *Stimulus* 12(4): 30-34.
- [66.] Noland, M. (2005): Religion and Economic Performance. - *World Development* 33(8): 1215-1232. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.03.006>
- [67.] O'Keefe, J. J. (2016): Environmental Crisis and Christian Identity: Lessons from a Secular Gaia. - *Supplement Series for the Journal of Religion & Society* 13: 202-215.
- [68.] Oman, J. W. (1931): *The Natural & the Supernatural*. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [69.] Omoogun, A. C., Egbonyi, E. E., Onnoghen, U. N. (2016): From Environmental Awareness to Environmental Responsibility: Towards a Stewardship Curriculum. - *Journal of Educational Issues* 2(2). <https://doi.org/10.5296/jei.v2i2.9265>
- [70.] Park, C. C. (1994): *Sacred Worlds: An introduction to geography and religion*. - Routledge, London and New York.
- [71.] Peacocke, A. R. (1987): Evolution in the English (Anglican) Theological Tradition. - In: Andersen, S., Peacocke, A. R. *Evolution and Creation: A European Perspective*. Aarhus University Press, Aarhus.
- [72.] Pihkala, P. (2014): *Joseph Sittler and Early Ecotheology*. - Dissertation, University of Helsinki.
- [73.] Pihkala, P. (2016): Malvern (1941) as a Pioneering Venture in Christian Ecotheology. - *Journal of Beliefs and Values* 37:2.
<https://doi.org/10.1080/13617672.2016.1232565>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 23 -

- [74.] Pihkala, P. (2017): Early Ecotheology and Joseph Sittler. - LIT Verlag, Münster.
- [75.] Pogge, T. (2004): The First United Nations Millennium Development Goal: a cause for celebration? - Journal of Human Development 5(3): 377-397.
<https://doi.org/10.1080/1464988042000277251>
- [76.] Price, C. P. (1993): Invigorated Chaos!: In Pursuit of a Doctrine of Creation for Ecologically Minded Anglicans. - In: McMichael, N., Porter, H. B. Creation and Liturgy. Pastoral Press, Washington.
- [77.] Radkau, J. (2014): The Age of Ecology. A Global History. - International Review of Social History 60(3): 504-507.
- [78.] Rauschenbusch, W. (1907): Christianity and the Social Crisis. - Westminster John Knox Press, New York.
- [79.] Rauschenbusch, W. (1916): Christianizing the Social Order. - Macmillan, New York.
- [80.] Raven, C. E. (1952): Natural Religion and Christian Theology. 2. Series, Experience and Interpretation. The Gifford Lectures. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [81.] Regan, P. (2012): Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics: Concepts of reading, understanding and interpretation. - Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy 4(2): 286-303.
- [82.] Reich, G. A. (2013): Constructing an Eco-Theology through the Framework of Eschatology. - Masters of Arts in Theology and Culture, Northwest University.
- [83.] Robinson, W. C. (1972): The limits to growth: A report for the club of rome's project on the predicament of mankind Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jergen Randers, and William W. Behrens, III. - Universe Books, New York.
- [84.] Sachdeva, S. (2018): Religious Identity, Beliefs, and Views about Climate Change. - In: Nisbet, M. C. The Oxford Encyclopedia of Climate Change Communication. Oxford University Press.
- [85.] Sachs, J. D., McArthur, J. W. (2005): The Millennium Project: a plan for meeting the Millennium Development Goals. - Lancet 365: 347-353.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)17791-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)17791-5)
- [86.] Saldanha, S. (2022): The care of Environment: A moral virtue or a secular duty. An Integration Paper. - Department of Philosophy, Loyola College, Chennai.
- [87.] Santmire, H. P., Cobb, J. B. (2006): The World of Nature According to the Protestant Tradition, - In: Gottlieb, R. S. Oxford Handbook of Religion and Ecology. Oxford University Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195178722.003.0005>
- [88.] Scotney, R. (2014): Old World and New World Perspectives in Environmental Philosophy. Transatlantic Conversations. - In: Drenthen, M., Keulartz, J. The

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 24 -

- International Library of Environmental, Agricultural and Food Ethics, 21. Springer International Publishing, Switzerland.
- [89.] Selvi, T. (2017): Transcendentalism Was a Philosophical, Literary, Social and Theological Movement. - International Journal of Humanities & Social Science Studies 3(6): 440-449.
- [90.] Sigalow, E., Shain, M., Bergey, M. R. (2012): Religion and Decisions About Marriage, Residence, Occupation, and Children. - Journal for the Scientific Study of Religion 51(2): 304-323. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2012.01641.x>
- [91.] Sittler, J. (1954): A Theology For Earth. - The Christian Scholar 37(3): 367-374.
- [92.] Steg, L. (2016): Values, Norms, and Intrinsic Motivation to Act Proenvironmentally. - Annual Review of Environment and Resources 41: 277-292. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-110615-085947>
- [93.] Stocker, T. F., Qin, D., Plattner, G.-K., Tignor, M., Allen, S. K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V., Midgley, P. M. (2013): IPCC, 2013: Summary for Policymakers. - In: Climate change 2013: The Physical Science Basis, Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, New York, USA.
- [94.] The Association of Religion Data Archives. <https://www.thearda.com>. Retrieved: 2023.01.02.
- [95.] Theokrioff, E. (2017): Green Patriarch, Green Patristics: Reclaiming the Deep Ecology of Christian Tradition. - Religions 8(7): 116. <https://doi.org/10.3390/rel8070116>
- [96.] Tucker, M. E. (2015): World Religions, Ethics, and the Earth Charter for a Sustainable Future. - In: Rozzi, R., Chapin, F. S., Callicott, J. B., Pickett, S. T. A., Power, M. E., Armesto, J. J., May, R. H. (eds) Earth Stewardship: Linking Ecology and Ethics in Theory and Practice. Springer.
- [97.] Ura, K., Alkire, S., Zangmo, T. (2012): Bhutan: Gross National Happiness and the GNH index. - Thimphu: Centre for Bhutan Studies. <https://doi.org/10.35648/20.500.12413/11781/ii016>
- [98.] van Dyk, P. (2009): Challenges in the Search for an Ecotheology. - Old Testament Essays 22(1):186-204.
- [99.] van Dyk, P. (2017): Eco-theology: In and out of the Wilderness. - Old Testament Essays 30(3): 835-851. <https://doi.org/10.17159/2312-3621/2017/v30n3a17>
- [100.] van Meurs, B. (2019): Deep Ecology and Nature: Naess, Spinoza, Schelling. - TheTrumpeter 35(1). <https://doi.org/10.7202/1068481ar>
- [101.] Wang, J., Rodrigues, J. F. D., Hu, M., Behrens, P., Tukker, A. (2019): The evolution of Chinese industrial CO2 emissions 2000-2050: A review and meta-analysis of historical drivers, projections and policy goals. - Renewable and Sustainable Energy Reviews 116: 109433. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2019.109433>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 25 -

- [102.] Wesley, G.-M. (1992): Redeeming the creation: the Rio Earth Summit: challenges for the churches. - WCC Publications, Geneva.
- [103.] What is ecotheology? (2008). URL (last checked 23 May 2021). <http://www.unitearthweb.org.au/explore/eco-theology>
- [104.] White, L. (1967): The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. - Science 155(3767): 1203-1207. <https://doi.org/10.1126/science.155.3767.1203>
- [105.] Woodhead, L., Partridge, C., Kawanami, H. (2016): Religions in the Modern World: Traditions and Transformations. - Routledge Taylor and Francis Group, London and New York. <https://doi.org/10.4324/9781315694443>
- [106.] Worster, D. (1979): Dust Bowl: The Southern Plains in the 1930s. - Oxford University Press, New York.
- [107.] Worster, D. (1994): Nature's Economy: A History of Ecological Ideas. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [108.] Wozniuk, V. (2013): Vladimir S. Soloviev: Moral Philosopher of Unity. - Journal of Markets & Morality 16(1): 323-329.
- [109.] Zagonari, F. (2019): Only religious ethics can help achieve global environmental sustainability. - Preprint.
- [110.] Zwick, M. (2005): The Catholic Worker Movement: Intellectual and Spiritual Origins. - Paulist Press, Mahwah, NJ, USA.

Absztrakt. Jelen tanulmányunkban azt a célt tűztük ki, hogy képet adjunk arról, hogy az ökoteológia interdiszciplináris tudományterületének eredményeiből mennyi és mi ismerhető meg jelenleg a web of science (wos) adatbázis alapján. Adataink alapján jól látható, hogy a WoS milyen erős szelekciós kritériumot jelent, hiszen tízezer feletti (interneten megtalálható, ilyen kulcsszóval kereshető) tudományos műből mindössze 166 szerepel benne. Alaptudományként az ökoteológia – a humánökológiát is beleértve – ökológiai jelenségeket teológiai megközelítések segítségével vizsgáló interdiszciplináris tudomány, azaz az ökológia része. Másrészt viszont (a hit tartalmában tükröződő) transzcendens valóságot az ökológiai rendszerek szituációjában értelmező (a teológia körébe tartozó) interdiszciplináris tudomány, ezért a két terület szakértőinek együttműködésére van szükség.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

